

ПРОДАЈА ПО УЗОРКУ И ПРОДАЈА ПО СПЕЦИФИКАЦИЈИ

(Осврт на Закон о облигационим односима)

За разлику од осталих модалитета уговора о куповини и продаји који су установљени, углавном, у циљу боље заштите једне од уговорних страна, — продаја по узорку и продаја по спецификацији, као два модалитета трговинске продаје, представљају инструменте за уравнотежење интереса и продавца и купца. Истина, одмах ваља приметити да степен уравнотежења интереса обе уговорне стране није исти код ова два уговора о куповини и продаји. Та различитост степена уравнотежења њихових интереса манифестује се у томе што је продаја по узорку установљена претежно у интересу продавца, док је продаја по спецификацији усмерена претежно ка заштити интереса купца. Међутим, и поред постојања ове разлике, интереси друге уговорне стране нису занемарени у тој мери као код других модалитета продаје да би се могло сматрати да је реч о заштити интереса само једне уговорне стране.

Ово произилази из саме правне структуре уговора по узорку и уговора по спецификацији, које су веома сличне. Тако, и код једног и код другог модалитета продаје уговор се сматра перфектним од тренутка његовог закључења и већ од тада он производи своја правна дејства. Од саобразности робе узорку односно од могућности испоруке робе која би по свом квалитету одговарала спецификацији коју је купац доставио продавцу зависи само извршење уговора. То значи да ће у случају када оваква могућност не постоји купац, а онда када се спецификација не достави у уговореном року продавац, имати право на раскид уговора. А с обзиром на такву структуру уговора и последице његовог неизвршења, продаја по спецификацији могла би се сматрати једном врстом продаје по узорку.

Међутим, велика сличност ова два модалитета трговинске купопродаје не искључује постојање разлика између њих. Те разлике имају свој корен у различитој садржини права и обавеза уговорних страна код једног и код другог уговора. Основна разлика је у томе што се узорак презентира купцу односно продавцу у тренутку закључења уговора, док се спецификација доставља само продавцу, и то после закључења уговора али у року који је уговором предвиђен. Ове разлике су и диктирале еманципацију продаје по спецификацији од продаје по узорку у чијем крилу је она настала, на сличан начин као што је то

био случај са настајањем куповине са резервом кушања у оквиру куповине на пробу и њеним формирањем у посебан модалитет купопродаје.

1. — И продаја по узорку и продаја по спецификацији представљају модалитет купопродаје, чија се појава као посебних правних института везује за новије време, а што се одразило и на њихово законско регулисање. — Наиме, у упоредном законодавству запажено је да су одредбе које се тичу продаје по узорку врло концизне⁽¹⁾, док одредаба о продаји по спецификацији скоро и нема⁽²⁾, него је одређивање појма овог модалитета купопродаје, дејстава и последица неизвршења права и обавеза који из овог уговора настају данас скоро у свим земљама препуштено, углавном трговинским обичајима. — Слична ситуација постоји и у југословенском законодавству. Тако, са изузетком црногорског Општег имовинског законика, у југословенском законодавству које је важило до 1941. године не налази се на одредбе о продаји по узорку. Међутим, ускоро по завршетку Другог светског рата питању продаје по узорку и по спецификацији посвећује се више пажње, па се у оквиру Општих узанси за промет робом налазе и узансе (бр. 141 и 140) које врло детаљно одређују појам и услове који се траже за закључење уговора о продаји по узорку односно по спецификацији као посебних модалитета уговора о куповини и продаји.

Полазећи од концепције која је нашла своје место у оквиру Општих узанси, а имајући у виду и став југословенских судова у погледу структуре и дејства уговора о продаји по узорку и по спецификацији, као и садржину одговарајућих одредаба Скице за законик о облигацијама и уговорима⁽³⁾ и Нацрта Закона о облигацијама и уговорима⁽⁴⁾, редактори Закона о облигационим односима посветили су посебне одредбе продаји по узорку и продаји по спецификацији као модалитетима о куповини и продаји⁽⁵⁾.

Тако, према чл. 538. Закона о облигационим односима „у случају продаје по узорку или моделу код уговора у привреди ако ствар коју је продавац предао купцу није саобразна узорку или моделу, продавац одговара по прописима о одговорности продавца за материјалне недостатке ствари, а у другим случајевима по прописима о одговорности за неиспуњење обавезе“. Међутим, „продавац не одговара за недостатак саобразности ако је узорак, односно модел, поднео купцу само ради обавештења и приближног одређивања особине ствари, без обећања саобразности“.

(1) В. чл. 1522 италијанског Грађанског законика, § 494 немачког Грађанског законика, § 375 мађарског Грађанског законика, чл. 422 швајцарског Грађанског законика, чл. 1315 белгијског Грађанског законика и чл. 15 енглеског Закона о купопродаји добара.

(2) Изузетак у том погледу чине немачки Трговачки законик (§ 375) и енглески Закон о купопродаји добара (чл. 13 и 18).

(3) В. М. Костантиновић: „Облигације и уговори — Скица за Законик о облигацијама и уговорима“, 1969, чл. 479 и чл. 480.

(4) В. чл. 517 и чл. 518 Нацрта Закона о облигацијама и уговорима; Савезна скупштина, 1973 и 1975.

(5) В. чл. 538 и чл. 539 Закона о облигационим односима од 26. маја 1978. године; „Службени лист СФРЈ“ бр. 29/78.

Регулишући односе настале поводом закључења уговора о продаји по спецификацији, Закон о облигационим односима у свом чл. 539. прописује да у случају „када је уговором задржано право за купца да доцније одреди облик, меру или које друге појединости ствари, а купац не изврши ову спецификацију до уговореног датума, или до протока разумног рока рачунајући од продавчевог тражења да то учини, продавац може изјавити да раскида уговор или обавити спецификацију према ономе што му је познато о купчевим потребама. Ако сам продавац обави спецификацију, дужан је обавестити купца о њеним појединостима и одредити му разуман рок да сам изврши друкчију спецификацију, а ако купац не искористи ову могућност, обавезна је спецификација коју је извршио продавац”.

Анализа садржине ових одредаба Закона о облигационим односима указује, пре свега, на њихову сличност са Општим уџансама за промет робом и другим правилима која су се до сада примењивала: у пракси југословенских судова и Спољнотрговинске арбитраже. Међутим, ова анализа ће указати нарочито на специфичности поменутих одредаба; специфичности које представљају одступања од правила која су се до сада примењивала. Мада те специфичности нису бројне, нарочито када је реч о продаји по узорку, оне заслужују пажњу као инструменти даљег усмеравања у области односа насталих поводом закључења уговора о куповини и продаји по узорку односно по спецификацији.

2. — У погледу начина одређивања појма продаје по узорку поменуте одредбе Закона о облигационим односима не показују неке специфичности у поређењу са одговарајућим одредбама Општих уџанси за промет робом које су југословенски судови и Спољнотрговинска арбитража примењивали до ступања на снагу овог Закона.

Наиме, остављајући по страни постојеће разлике и сличности са продајом са резервом купцања односно са куповином на пробу, данас се сматра да је продаја по узорку уговор о куповини и продаји потрошних ствари који садржи клаузулу о томе да ствар, која ће се после закључења уговора испоручити купцу, треба да буде саобразна узорку који му је приликом закључења уговора продавац показао. При томе, продаја по узорку претпоставља предају једног дела робе у тренутку закључења уговора, а у погледу кога су се продавац и купац сагласили да га сматрају узроком робе која треба да се испоручи после закључења уговора и која по својим својствима треба да је саобразна узорку.

Из законских текстова појединих земаља који се односе на овај модалитет купопродаје могло би се закључити да су и њихови редактори имали у виду овако схваћен појам уговора о продаји по узорку. Тако, према енглеском Закону о купопродаји добара „уговор о купопродаји је уговор о продаји по узорку онда када у уговору постоји изрична или прећутна одредба у том смислу” (6). Италијански Грађански законик прописује да се у случају „када је продаја извршена према узорку сматра да овај треба да послужи искључиво за сравњење у погледу

(6) В. чл. 15. енглеског Закона о купопродаји добара.

својстава робе" (7). А мађарски законик предвиђа да је „у случају куповине по узорку продавац дужан да достави ствар која одговара узорку" (8).

На сличан начин одређен је данас појам продаје по узорку и у југословенском праву. Наиме, приликом регулисања односа који настају закључивањем уговора о продаји по узорку, Опште узансе за промет робом полазе од начела да у случају „када је уговорено да се квалитет робе одређује према узорку, испоручена роба мора у свему одговарати узорку" (9). Ово начело прихваћено је и у савременој југословенској правној теорији (10) и у пракси југословенских судова. Очигледно је да су од њега пошли и редактори Закона о облигационим односима када су редиговали одредбу о одговорности продавца за недостатак саобразности испоручене ствари узорку који је продавац уговорио са купцем (11).

Међутим, за разлику од начина одређивања појма продаје по узорку у Закону о облигационим односима који је истоветан са начином одређивања овога појма у Општим узансама за промет робом, — одговарајућа одредба Закона која се тиче продаје по спецификацији знатно одступа од текста опште узансе за промет робом која регулише односе настале поводом закључења уговора о продаји по узорку. Наиме, мада одредба чл. 539. Закона о облигационим односима доста детаљно регулише односе који настају поводом продаје по спецификацији, она, за разлику од узансе која предвиђа овај модалитет купопродаје не даје изрично и непосредно појам саме спецификације.

С обзиром на то да елементи појма продаје по спецификацији нису дати у самом Закону о облигационим односима, има места да се, у смислу чл. 1107 ст. (2) овог Закона, и даље примењује оно што у том погледу доста исцрпно предвиђа одговарајућа одредба Општих узанси за промет робом. А према овој узанси, „спецификацијом се сматра свака одредба уговора којом се ближе одређују својства и асортиман робе. Ако су у спецификацији означена само нека својства или су дати само неки описи робе, остала својства морају одговарати квалитету који је уобичајен у промету таквим предметима и морају бити у складу са својствима и описима назначеним у спецификацији" (12).

Према томе, спецификација је, у ствари, узрок који има облик изјаве упућене од стране купца продавцу, којом се тек после закључења уговора ближе одређују сва или само нека својства купљене ствари. Јер, „у тренутку закључења уговора одређују се, по правилу, само врста и количина робе и основна (базична) цена" (13). А с обзиром на то да

(7) В. чл. 1522 италијанског Грабанског законика.

(8) В. § 375 мађарског Грабанског законика.

(9) В. Узансу бр. 141.

(10) М. Константиновић: „Облигације и уговори — Скица за Законик о облигацијама и уговорима"; Београд, 1969 стр. 146.

Б. Лоза: „Облигационо право — Посебни дио"; Сарајево, 1970, стр. 44.

Ј. Милошевић: „Облигационо право"; Београд, 1972, стр. 273.

С. Перовић: „Облигационо право", I, Београд, 1973, стр. 407.

(11) В. чл. 538 Закона о облигационим односима од 26. маја 1978. године; „Службени лист СФРЈ" бр. 29/78.

(12) В. Узансу бр. 140.

(13) З. Антонијевић: „Уговори у привреди"; Београд, 1968, стр. 101.

је овде реч о изјави, постављају се два питања. Једно се тиче њене садржине, а друго форме којој она треба да буде дата да би била пуноважна.

Што се тиче садржине спецификације, скоро сви аутори који су посвећивали пажњу овом питању сматрају да за пуноважност спецификације није нужно да су у њој означена сва својства робе која треба да буде испоручена купцу⁽¹⁴⁾. Довољно је да буду означена нека од њих, а у погледу осталих узмеће се у обзир уобичајени стандарди. Међутим, спецификацијом се могу ближе одредити квалитет, димензије, асортиман и сл. робе која је предмет продаје по спецификацији. — И у погледу форме спецификације постоји једнодушан став у правној теорији и у пракси. Наиме, сматра се да питање форме спецификације треба препустити уговорним странама у том смислу да оне споразумно, уговором, утврде да ли ће спецификација бити поднета продавцу усмено или писмено. Међутим, у случају када уговор не садржи одредбу која се тиче форме спецификације уобичајено је да се она даје у истој оној форми у којој је закључен и сâм уговор о продаји робе на коју се спецификација односи.

3. — Ни у погледу дејстава уговора о продаји по узорку, која се одражавају кроз садржину права и обавеза уговорних страна, одредбе Закона о облигационим односима не одступају од одговарајућих одредаба Општих узанси за промет робом нити се у чему разликују од њих.

Основна и заједничка обавеза и купца и продавца који су закључили уговор о продаји по узорку је, као што је познато, да воде рачуна о саобразности испоручене робе узорку. Извршавајући ову обавезу, продавац је дужан да испоручи купцу робу која је у потпуности, по свим својим својствима, саобразна узорку. При томе, ову обавезу продавца ваља тумачити у разумним границама које, углавном, нису одређене законом. Међутим, Закон о облигационим односима чини, у том погледу, изузетак када прописује да „продавац не одговара за недостатак саобразности ако је узорак односно модел поднео купцу само ради обавештења и приближног одређивања особине ствари, без обећања саобразности”⁽¹⁵⁾.

Одговорност продавца у случају када он не испуни своју обавезу испоруке робе која је саобразна узорку стоји, без обзира на постојање недостатака сâмог узорка у тренутку закључења овог облика купопродаје. Приликом решавања случајева одговорности продавца за испоруку робе која није саобразна уговору односно признавања купцу права која настају у таквој ситуацији, у савременом југословенском праву усвојено је схватање које за полазну тачку има разликовање између грађанских и трговинских продаја. Полазећи од тога, а имајући у виду и досадашњу праксу југословенских судова и Спољнотрговинске арбитраже, Закон о

(14) В. Капор: „Уговор о куповини и продаји робе” (према општим узансама за промет робом); Београд, 1960, стр. 203.

Б. Лоза: „Облигационо право — Посебни дио”; Сарајево, 1970, стр. 40.

Б. Визнер: „Грађанско право у теорији и пракси”, III, Ријека, 1969, стр. 1065.

(15) В. чл. 538 Закона о облигационим односима од 26. маја 1978. године; „Службени лист СФРЈ” бр. 29/78.

облигационим односима изрично прописује да „у случају продаје по узорку или моделу, ако ствар коју је продавац продао купцу није саобразна узорку или моделу, у случају уговора у привреди продавац одговара по прописима о одговорности за материјалне недостатке ствари, а у другим случајевима по прописима за неиспуњење обавезе“ (16).

Међутим, за разлику од начина решавања питања одговорности продавца односно признавања одређених права купцу због испоруке робе која не одговара узорку у случајевима продаје по узорку или моделу, — одредба Закона о облигационим односима која предвиђа права и обавезе уговорних страна и последице њихове повреде код продаје по спецификацији знатно се разликује од одговарајуће одредбе Општим уџанси за промет робом и досадашње судске и арбитражне праксе.

Ова разлика свакако има своје корене у сложенијој структури продаје по спецификацији од оне коју има продаја по узорку, као и у чињеници да је продаја по спецификацији настала као посебан модалитет уговора о куповини и продаји знатно касније од продаје по узорку. А последица тога је могућност радикалније и брже измене начина регулисања односа који настаје закључењем уговора о продаји по спецификацији.

Мада и продаја по спецификацији дејствује, као и продаја по узорку, од тренутка закључења уговора, извршење уговора о продаји по спецификацији зависи од благовременог достављања спецификације робе чија је врста и количина одређена још приликом његовог закључења. А то значи да извршење уговора зависи од благовременог извршења обавеза обе уговорне стране. У томе и јесте особеност овог модалитета продаје.

Наиме, за разлику од уговора о куповини и продаји уопште и осталих његових модалитета, код продаје по спецификацији извршење права и обавеза једне уговорне стране условљени су извршењем уговора друге уговорне стране. При томе, обавеза купца да продавцу достави спецификацију има посебан значај у том смислу што, без вршења ове радње, продавац у ствари и не зна какву робу треба да испоручи, па не може да изврши ни своју обавезу. Због тога неки аутори истичу да „продавац има нарочити интерес за благовремено достављање спецификације од стране купца“ (17).

Према томе, достављање спецификације после закључења уговора, а у року који су уговорне стране споразумно одредиле, једна је од обавеза купца од чијег извршења зависи и извршење обавеза продавца и извршење уговора у целини. Зато у случају продаје по спецификацији доцња купца у достављању спецификације продавцу представља специјални облик дужничке доцње. У вези с тим, поставља се питање да ли у таквом случају продавац треба да има иста права према купцу као што их има поверилац према дужнику у случају дужничке доцње уопште.

Као што је познато, у редовним случајевима дужничке доцње поверилац има, поред права на раскид уговора и накнаду штете коју због

(16) *Idem.*

(17) В. Капор: „Уговор о куповини и продаји робе“ (према Општим уџансима за промет робом); Београд, 1960, стр. 203.

тога тржи, и право да захтева испуњење уговора. Међутим, у случају продаје по спецификацији југословенске Опште узансе за промет робом предвиђају да ако купац „не достави спецификацију у уговореном року, а ни по истеку накнадно примереног рока који му је продавац оставио, продавац може одустати од уговора и тражити накнаду штете” (18). Из овога произилази да су то једине могућности које стоје на располагању продавцу у случају доцње купца у достављању спецификације. При томе, одустајање од уговора условљено је давањем накнадног примереног рока купцу да достави спецификацију продавцу. А за постојање права на накнаду штете услов је, као и у редовним случајевима дужничке доцње, да је купац крив што је дошао у доцњу у испуњењу своје обавезе достављања спецификације продавцу.

Међутим, за разлику од решења које је дато у Општим узансама за промет робом, најновије тенденције у југословенском праву су да се у случају доцње купца продавцу призна алтернативно право на раскид уговора и право на обављање спецификације, док се накнада штете ставља у други план или се изрично и не помиње. Тако, редактори Закона о облигационим односима предвиђају да у случају „када купац не изврши спецификацију до уговореног датума, или до протеча једног разумног рока, рачунајући од продавчевог тражења да то учини, продавац може изјавити да раскида уговор или обавити спецификацију према ономе што му је познато о купчевим потребама” (19). — Овако редигована, поменућа одредба даје повода да се, за разлику од Општих узанси, тумачи и тако да она не искључује могућност продавца да, после обављања спецификације, понуди купцу и испоруку робе која је предмет уговора о продаји по спецификацији. Такво решење, које максимално штити продавца од несавесног купца, усвојено је и у пројектима Закона о међународној продаји телесних покретних ствари (20), као и у нацрту Конвенције о уговорима о међународној продаји робе из 1978. године (21).

Независно од тога да ли обављање спецификације од стране продавца треба да буде само једна фаза у извршењу уговора које ће бити дефинитивно испоруком робе или она треба да послужи само као мерило за обрачунавање штете и одмеравање накнаде у случају неизвршења уговора, — продавац је дужан да обавести купца о намераваном извршењу спецификације, као и да му остави примеран рок да се изјасни о томе. Осим тога, имајући у виду купчеве потребе, продавац не може да обави спецификацију робе која очигледно не би одговарала тим потребама.

4. — У вези са доцњом купца у достављању спецификације може се поставити питање да ли у том случају треба признати продавцу право

(18) В. Узансу бр. 227.

(19) В. чл. 539 Закона о облигационим односима од 26. маја 1978. године; „Службени лист СФРЈ” бр. 29/78.

(20) В. чл. 69 ст. 2 и 3 Римског пројекта Закона о међународној продаји телесних покретних ствари и чл. 76 ст. 2 Хајчког пројекта овог Закона.

(21) В. чл. 61 ст. 1 и 2 UNCITRAL пројекта Конвенције о уговорима о међународној продаји робе, 1978.

да тужбом захтева од купца извршење спецификације пошто од тога зависи и испуњење његове обавезе.

Позитиван одговор на ово питање раније је имао присталица у праву појединих земаља. И данас има аутора који сматрају да би, начелно, требало признати продавцу право на такву тужбу, с обзиром на то да доцња у погледу давања спецификације представља дужничку доцњу. Међутим, и ови аутори при томе указују на чињиницу да би такво решење било непрактично, пошто би судска одлука која би обавезивала купца да изврши спецификацију могла да буде извршена само посредним путем тј. овлашћујући тражиоца извршења да ту радњу сам изврши⁽²²⁾.

У савременом упоредном праву све више долази до изражаја решење, према коме у случају када купац не изврши спецификацију продавац стиче право да ту спецификацију изврши сам. У истом смислу редигована је и одговарајућа одредба Закона о облигационим односима⁽²³⁾.

Слично решење било је усвојено и у до данас важећем југословенском праву. Наиме, у случају када је купац у доцњи са достављањем спецификације, продавцу се, у принципу, признаје право да спецификацију изврши сам, али под условом да је одустао од уговора и да му извршење спецификације послужи као основ при обрачунавању штете и одмеравању накнаде. — Овакво решење, као принцип, нашло је своје место и у Општим узансама за промет робом. Тако, у оквиру њих изрично је предвиђено да онда „када поверилац због доцње дужника одустане од уговора, може и сам извршити радњу коју је дужник био дужан да изврши, или закључити уговор са трећим лицем да оно изврши радњу коју је дужник био дужан да изврши, али мора препорученим писмом или на други сигуран начин обавестити дужника о намераваном извршењу радње или закључењу уговора“⁽²⁴⁾.

Разлика између оваквог решења и онога које је усвојено у савременом упоредном праву нарочито долази до изражаја када се имају у виду ситуације које настају применом једног односно другог решења приликом рашчишћавања односа између купца и продавца у случају када купац падне у доцњу са достављањем спецификације. — Наиме, када се у том случају законом непосредно призна продавцу да сам изврши спецификацију, као што је то учињено у Закону о облигационим односима, продавац има право да после тога понуди купцу и испоруку ствари која је предмет уговора. — Међутим, када се право продавца да изврши спецификацију само услови његовим одустајањем од уговора, као што је случај у Општим узансама за промет робом и у досадашњој пракси југословенских судова, продавац не може да понуди купцу ствар после извршења спецификације. У том случају спецификација служи само као мерило за одређивање вредности продате робе и одмеравање накнаде штете.

⁽²²⁾ В. Капор: „Уговор о куповини и продаји робе“ (према Општим узансама за промет робом); Београд, 1960, стр. 204.

⁽²³⁾ В. чл. 539 Закона о облигационим односима од 26. маја 1978. године; „Службени лист СФРЈ“ бр. 29/78.

⁽²⁴⁾ В. Узансу бр. 210.

Према томе, две основне последице доцње купца могу бити раскид уговора и обављање спецификације од стране продавца. Међутим, и у једном и у другом случају појављује се, као пропратна последица ових, и право продавца на накнаду штете коју трпи због комплетног односно неблаговременог испуњења уговора.

С обзиром на то да накнада штете у сваком случају има карактер накнаде због неиспуњења, а предмет уговора није потпуно одређен у тренутку његовог закључења, има места питању које мерило треба узети у обзир приликом обрачунавања штете и одмеравања накнаде. — Теорија и пракса појединих земаља показују да приликом остварења права на ту накнаду може да се пође од различитих мерила. Тако, у неким земаљама сматра се да као мерило при одређивању накнаде штете која настане због неизвршења продаје по спецификацији треба узети вредност коју би по уговору имала најјефтинија роба која би се могла одредити на основу елемената датих за спецификацију. Међутим, у југословенском праву усвојена је концепција према којој као мерило при обрачунавању штете и одмеравању накнаде у случају доцње купца у достављању спецификације треба узети вредност робе према спецификацији коју је, уместо купца, извршио продавац.

Иначе, питање накнаде штете у случају неиспуњења уговора о продаји по спецификацији тесно је везано са питањем права и обавеза уговорних страна, кроз које, као што је уосталом случај са уговорима уопште, дејствује и овај модалитет трговинске купопродаје.

5. — За разлику од питања одговорности за неблаговремено достављање спецификације и последица доцње купца у случају продаје по спецификацији, чему је посвећен одређени степен пажње у Закону о облигационим односима, — питања утврђивања аутентичности узорка и саобразности испоручене робе узорку нису наша одговарајуће место у овом Закону.

Истина, одмах ваља приметити, бар што се тиче утврђивања аутентичности узорка, да то није предмет регулације ни у упоредном законодавству. Јер, мада је узорак доказ да су уговорне стране уговориле одређени квалитет робе и да су зато оне дужне да предузму све мере потребне за осигурање његове аутентичности и чувања, сматра се да правила која је изградила пракса у привреди и трговини пружају довољно широк спектар могућности за примену најадекватнијег начина утврђивања аутентичности узорка. Наиме, поред основног облика узорка, који се састоји у томе што он представља интегрални део робе и што његову аутентичност утврђују и чувају га саме уговорне стране, трговинска пракса је изградила и утврдила и посебне облике узорака, као што су: типови робе (стандарди), ознаке (марке), модели, узорци утврђени на основу анализе приликом испоруке робе и сл. Према томе, уговорним странама стоје на располагању разноврсне и већ устаљене могућности за решавање, у крајњој линији, правно-техничког питања које се тиче утврђивања аутентичности узорка којим се одређује квалитет робе која треба да буде испоручена купцу.

Међутим, утврђивање саобразности испоручене робе узорку приликом извршења уговора има за циљ да потврђивањем постојања уговорног квалитета робе омогући реализовање уговора који су закључили купац и продавац. А утврђивање саобразности испоручене робе узорку представља сложену операцију у вези са којом се поставља неколико питања, од чијег решења зависи да ли ће она довести до резултата које уговорне стране очекују. Међу овим питањима нарочиту пажњу заслужују: време и место утврђивања саобразности робе са узорком, терет доказивања ове саобразности, вештачење у случају оправдане сумње о постојању саобразности и последице непостојања саобразности испоручене робе узорку.

Што се тиче питања времена утврђивања саобразности испоручене робе узорку постоји једнодушан став и у правној теорији и пракси да се ово време најчешће одређује уговором, а тек у недостатку споразума уговорних страна о року у ком је купац дужан да утврди постојање саобразности робе која му је испоручена, примениће се обичај.

Међутим, у погледу питања места у коме треба утврђивати саобразност робе узорку временом се искристалисало неколико схватања која осцилирају између два основна: према једном, испорука робе и утврђивање њене саобразности узорку треба да се изврши у месту домицила дужника, а према другом, у месту у коме је узорак депонован. Разлози практичности и ефикаснијег промета добара указују, међутим, на решење које се налази негде између ова два схватања. Слично решење садржи и енглески Закон о купопродаји добара када, између осталог, предвиђа да у случају уговора о продаји по узорку „постоји прехутан битан услов да купац треба да има разумну могућност да упореди робу са узорком”⁽²⁵⁾.

Терет доказивања саобразности испоручене робе узорку је, у принципу, на купцу. Међутим, у случају када се узорак налази на чувању код купца и када овај оспорава саобразност робе узорку, продавац треба да докаже да узорак који је поднео купац није онај узорак који је послужило као основа за закључење продаје, а то значи да он сноси терет ризика у смислу општих правила о ризику у области уговорних односа⁽²⁶⁾. Односе који настају поводом утврђивања саобразности робе узорку и терета доказивања ове саобразности нарочито детаљно регулише швајцарски Законик о облигацијама. Наиме, према овом тексту, „уговорна страна којој је поверен узорак није дужна да доказује идентичност узорка који показује са узорком који је примила”. Јер, „њој се верује на основу њеног личног тврђења пред судом, чак и ако је узорак променио облик који је имао приликом пријема, а ова промена је нужан резултат испитивања која су вршена”. Али „у сваком случају друга страна има право да доказује непостојање идентичности узорка”⁽²⁷⁾.

⁽²⁵⁾ В. чл. 15 енглеског Закона о купопродаји добара (Sale of Goods Act, 1893, Halsbery's, Vol. 22).

⁽²⁶⁾ В. чл. 1315 белгијског Трговачког законика (Code de commerce du 22. décembre 1872).

⁽²⁷⁾ В. чл. 222 швајцарског Законика о облигацијама од 30. марта 1911. године, са изменама и допунама извршеним до 1. јануара 1976. године (превод); Институт за упоредно право, Серија Е, бр. 26—27.

Најзад, у случају спора о саобразности испоручене робе узорку поставља се питање вештачења и покретања иницијативе за то. А када је реч о томе, ваља имати у виду две ситуације. — Једна од њих тиче се очувања ствари у стању у коме је испоручена све до момента њеног вештачења. У погледу решавања овог питања данас је скоро општеприхваћено мишљење према коме је купац дужан да преузме мере потребне за очување испоручене ствари. Међутим, у неким правима се и у том случају купцу допушта могућност да доказује несаобразност испоручене робе узорку. Тако, према швајцарском Законнику о облигацијама, „ако се узорак покварио или је пропао код купца, чак и без његове кривице, продавац није дужан да доказује да ствар одговара узорку, већ на купца пада терет да доказује супротно”⁽²⁸⁾. — Друга ситуација која настаје у вези са вештачењем односи се на покретање иницијативе за његово вршење. У том погледу пракса пружа утисак велике несрећности, с обзиром на то да се не разликује у довољној мери питање предузимање мера за очување робе која је испоручена од питања терета доказивања саобразности испоручене робе узорку. А ово разликовање треба да буде ползана тачка и нужност приликом предузимања вештачења, с обзиром на то да оно треба да се обави у што је могуће краћем року и да се на тај начин утврди да ли су недостаци којима купац приговара већ постојали на роби још док се она налазила у државини продавца или су настали касније.

6. — Када је реч о саобразности испоручене робе узорку посебну пажњу заслужује питање да ли та саобразност треба у свему да буде стриктна и доследна или су могућа одређена одступања квалитета испоручене робе од квалитета узорка.

Одговор на ово питање може се наћи у упоредном законодавству и он осцилира између захтева стриктне саобразности робе узорку и допуштања одређених одступања од те саобразности, при чему се обим и границе одступања одређују на различите начине. — Тако, на пример, мађарски Грађански законик прописује да је „продавац дужан да достави ствар која одговара узорку”⁽²⁹⁾, не предвиђајући при томе могућност одступања од квалитета узорка. У истом смислу редигована је и одговарајућа одредба енглеског Закона о купопродаји добара⁽³⁰⁾. — Међутим, италијански Грађански законик полази од принципа стриктне саобразности испоручене робе узорку, прописујући да у случају „када је продаја извршена према узорку свака разлика даје купцу право да раскине уговор”, али при томе допушта и одступање од овог принципа у случају „када из уговора или из обичаја проистиче да узорак треба да послужи једино за то да на приближан начин покаже својства ствари и када је одступање од узорка незнатно”⁽³¹⁾.

⁽²⁸⁾ Idem.

⁽²⁹⁾ В. § 375 Грађанског законика Мађарске народне републике од 1959. године (превод); Институт за упоредно право, Серија Е, бр. 26—27.

⁽³⁰⁾ В. чл. 15 енглеског Закона о купопродаји добара (Sale of Goods Act, 1893, Halsbery's, Vol. 22).

⁽³¹⁾ В. чл. 1522 италијанског Грађанског законика (Codice civile e leggi complementari del 1942).

И у југословенском праву усвојен је принцип стриктне саобразности испоручене робе узорку, али уз допуштање одступања од њега у одређеним границама. Тако, према Општим узансама за промет робом, у случају када је уговорено да се квалитет робе одређује према узорку, „испоручена роба мора у свему одговарати узорку. Одступања од узорка допуштена су само уколико је то предвиђено уговором, посебним узансама или трговачким обичајима”⁽³²⁾. А та одступања су, по правилу, незнатна. Међутим, у случају када испоручена роба одступа од узорка у битним својствима која имају значаја за ваљаност испоруке односно за уговорену и предвиђену употребу ствари сматра се да испоручена роба није саобразна узорку који је предочен купцу приликом закључења уговора.

У том случају нужно се поставља питање последица несаобразности испоручене робе узорку, тј. санкција за немогућност извршења уговорних обавеза продавца и купца на начин како су се споразумели о томе.

Полазећи од тога да уговарањем продаје по узорку уговорне стране желе да унесу највећи могући степен извесности у погледу утврђивања квалитета робе која је предмет продаје, у савременој правној теорији преовлађује схватање да саобразност робе узорку чини суштину уговора о продаји по узорку, па ако ње нема не постоје ни услови за даље егзистирање уговора и за евентуалне модификације у његовом извршењу. Ова концепција нашла је своје место и у упоредном законодавству. То је, на пример, случај у италијанском Грађанском законнику који, као што је већ поменуто, прописује да разлика у својствима између испоручене робе и узорка „даје купцу право да раскине уговор”, али он то може тражити само онда „када је одступање од узорка знатно”⁽³³⁾.

Међутим, поред схватања, према коме је раскид уговора нормална и најчешћа санкција за несаобразност испоручене робе узорку, у правној теорији и пракси добила је своје место и концепција која пружа шире могућности за решавање питања несаобразности робе узорку. Према овом схватању, непостојање саобразности продате ствари узорку повлачи исте последице као и постојање мана продате ствари. А у том случају Опште узансе за промет робом предвиђају да купац може по свом избору: „одустати од уговора, а испоручену робу ставити продавцу на располагање; тражити испуњење уговора, а испоручену робу ставити продавцу на располагање; тражити снижење цене сразмерно мањој вредности испоручене робе и тражити да продавац у примереном року отклони мане, ако су мане отклоњиве”. Осим тога, „у сваком од ових случајева купац може тражити и накнаду.”⁽³⁴⁾

⁽³²⁾ В. Узансу бр. 141.

⁽³³⁾ В. чл. 1522 италијанског Грађанског законика.

⁽³⁴⁾ В. Узансу бр. 154.

С обзиром на то да у оквиру Општих узанси за промет робом нису изрично предвиђене санкције за несаобразност робе узоруку, а да узанса бр. 141 предвиђа могућност одступања од правила стриктне саобразности робе узоруку, може се закључити да се узанса о правима купца у случају мана испоручене робе по основу општег облика уговора о продаји може применити и онда када је утврђена и несаобразност испоручене робе у случају продаје по узоруку.

др Марија М. Торман

РЕЗЈУМЕ

Продажа по мотиву и продажа по спецификацији

Исходя из особенностей продажи по мотиву и продажи по спецификации как особых возможностей торговых купо-продаж и правовых институтов, являющихся предметом регулирования в югославском Законе об облигационных отношениях, автор анализирует соответствующие постановления этого Закона.

Анализ содержания этих постановлений указывает прежде всего на их сходство с югославскими Общими торговыми навыками, ставшими законом, в товарообороте и с другими правилами, применявшимися до ныне в практике югославских судов и внешнеторгового арбитража. Однако этот анализ указывает особо на специфику упомянутых постановлений, специфику, представляющую собой отступление от правил, применяемых до настоящего времени, и которые заслуживают внимание как инструмент дальнейшего направления в области отношений, возникших по поводу заключения договора о покупке и продаже по мотивам или покупке и продаже по спецификации.

Анализируя эти правовые институты, автор уделяет внимание и тем вопросам, для решения которых Закон дает достаточно основания, также как и тем, которые не нашли своего места в рамках Закона об облигационных отношениях. В первую группу вопросов входят прежде всего те вопросы, которые относятся к способу определения понятия продажи по мотивам и продаже по спецификации. Затем, сюда входят вопросы, которые касаются к действию этих возможностей купо-продажи, т.е. к содержанию прав и обязательств договорных сторон при продаже по мотивам, или же при продаже по спецификации. Наконец, в рамках этой группы вопросов находится вопрос последующего купца и последствий, происходящих из этого. Среди вопросов, не нашедших свое место в рамках Закона об облигационных отношениях, автор особое внимание уделяет вопросам утверждения достоверности мотива и соответствия образцу доставленного товара, при чем он указывает на существующие решения этих вопросов в сопоставительном законодательстве.

A SUMMARY

Sale according to Sample and Sale according to Specification

Taking the peculiarities of sale according to sample and sale according to specification as a point of departure with a view to these as particular modalities of commercial sales transactions and legal institutes regulated by the Yugoslav Law on Obligation Relations, the author makes an analysis of the corresponding regulations of this Law.

The analysis of the mentioned regulations first of all points to their similarity with the Yugoslav General Usance for the Turnover of Goods

and other regulations so far applied in the practice of Yugoslav courts and Foreign Trade Court of Arbitration. However, this analysis especially points to the specific features of the mentioned regulations, specific features representing deviations from the rules and regulations so far applied which deserve attention as instruments of further direction in the field of relations created in respect of the conclusion of a sales contract according to sample or specification.

Analysing these institutes, the author devotes attention to those questions for the solution of which there is ample basis in the Law, as well as those for the solution of which there was no room within the Law. The first group consists mainly of the questions concerning the method of determination of the concept of sale according to sample and specifications. Furthermore, there should be included questions concerning the impact of modality of sale, that is, the contents of rights and liabilities of the contractual parties at the moment of sale according to sample or specification. Finally, there is one other question within this group, the question of delay on part of the buyer and its consequences. Among the questions not covered by the Law, the author singles out those concerning the determination of authenticity of the sample and the correspondence of the sold goods to the sample. The points to the standing solutions to these questions in comparative legislature.

RÉSUMÉ

La vente par échantillon et la vente par spécification

En partant des particularités de la vente par échantillon et de la vente par spécification en tant que modalités spéciales de la vente commerciale et des institutions juridiques qui sont l'objet de réglementation dans la Loi yougoslave relative aux rapports d'obligation, l'auteur analyse les dispositions correspondantes de cette Loi.

L'analyse du contenu de ces dispositions signale, en premier lieu, leur analogie avec les Usances générales yougoslaves du commerce des marchandises et les autres règles qui ont été appliquées jusqu'à présent dans la pratique des tribunaux yougoslaves et de l'Arbitrage de commerce extérieur. Cependant, cette analyse fait ressortir surtout les spécificités des dispositions mentionnées, spécificité qui représentent des écarts des règles qui ont été appliquées jusqu'à présent et qui méritent l'attention en tant qu'instrument de l'orientation ultérieure dans le domaine des rapports qui se sont formés à l'occasion de la conclusion du contrat de vente par échantillon c'est-à-dire de vente par spécification.

En analysant ces institutions juridiques l'auteur a fixé l'attention tant sur les questions pour la solution desquelles la Loi donne des fondements suffisants, que sur celles qui n'ont pas trouvé leur place dans les rapports d'obligation. — Dans le premier groupe de questions se trouvent, tout d'abord, celles qui se rapportent au mode de détermination de la notion de la vente par échantillon et de la vente par spécification. Ensuite dans cette sphère se trouvent comprises les questions qui se rapportent aux effets de ces modalités de la vente, c'est-à-dire au contenu des droits et devoirs des parties contractantes dans la vente par échantillon ou dans la vente par spécification. Enfin, dans le cadre de ce groupe de questions se trouve aussi la question du retard de l'acheteur et de ses conséquences. — Parmi les questions qui n'ont pas trouvé leur place dans le cadre de la Loi relative aux rapports d'obligation, l'auteur a consacré une attention particulière aux questions de la détermination de l'authenticité de l'échantillon et de la conformité de la marchandise livrée à l'échantillon. A ce sujet il indique, toutefois, les solutions de ces questions qui existent actuellement dans la législation comparée.